

VERHALEN TOOL

ONDERZOEK

VRAGEN

VERHALEN TOOL

ONDERZOEK

In de jaren 2017–2021 onderzochten wij de opstart en het verloop van 25 leergemeenschappen cultuureducatie in de provincies Drenthe en Groningen. Dat deden we met het uitgangspunt dat de leergemeenschappen aansluiten bij de behoeften van de eigen leerlingen en de lokale context. Dit betekent dat hierdoor elke leergemeenschap anders is en mag zijn. Wij denken dat cultuureducatie vooral betekenisvol wordt wanneer de professionals rondom het kind deze helpen zich te ontwikkelen tot de culturele en kunstzinnige persoonlijkheid die het wil en kan zijn. Iedere professional vervult daar een eigen en even waardevolle rol in.

Vanuit deze gedachte wilden wij graag in de praktijk meekijken op welke manier er in de leergemeenschappen gezamenlijke werkwijzen ontwikkeld worden. We bezochten bijeenkomsten. We stelden vragen en spraken met betrokkenen. We keken naar voorstellingen, woonden teambijeenkomsten bij en luisterden naar muziektredens van leerlingen. Wij zagen hoe op één school twee volwaardige ateliers werden ingericht. We woonden elders een gesprek tussen museumeducatoren en docenten bij over het lesgeven aan leerlingen met een taalontwikkelingsstoornis. Leergemeenschappen gaven kunst- en filosofielessen in de schooltuinen of zochten naar manieren om Engels en muziek te integreren. We spraken met betrokkenen over leerlijnen, projectplannen of over het ontstaan van een pop-up atelier in de gang van het schoolgebouw. We hoorden hoe afspraken tot stand kwamen en hoe gesprekken zich herhaalden. We observeerden gesprekken met kinderen

Corinne van Beilen en Rhea Hummel

VERHALEN TOOL

over wat muziek voor ze betekent. We kwamen in klaslokalen, kunstencentra, musea, kloosters en theaters. Met elkaar zagen we 25 leergemeenschappen. We interviewden, hielden de emailwisseling bij en bestudeerden documentatie. We schreven veldwerknootjes, maakten transcripten en verslagen. We spiegelde wat we zagen aan de theorie die we lazen. We namen waar hoe leergemeenschappen zochten naar houvast, maar tegelijkertijd de geboden ruimte zo waardeerden. We hoorden ze ook vragen naar voorbeelden en naar elkaar. We zagen dus hoe leergemeenschappen in de praktijk écht vorm kregen, met vallen en opstaan.

Onze voornaamste conclusie? Ruimte is de belangrijkste voorwaarde bij het gezamenlijk ontwikkelen van cultuureducatie binnen een leergemeenschap. Maar ruimte ontstaat niet zomaar. Tijdens bijeenkomsten klinkt bijvoorbeeld weleens de vraag om een duidelijke instructie hoe de leergemeenschap vorm moet krijgen. Dan is er behoefte aan kaders. Leergemeenschappen hebben soms ook te maken met tijdgebrek of een overbelast lesprogramma. Ook dan is ruimte scheppen lastig. De deelnemers van de leergemeenschap moeten ruimte durven/willen/kunnen/mogen/leren innemen. Alleen dan ontstaat er een gezamenlijke proces waarin uitwisseling op gang komt en met nieuwe vormen van cultuureducatie geëxperimenteerd kan worden.

Hoe ontstaat die ruimte? Het is van essentieel belang dat mensen in een leergemeenschap het vertrouwen voelen zich op hun eigen wijze tot cultuureducatie te kunnen verhouden. Daarvoor is het nodig dat de

partners in de samenwerking elkaar leren kennen en zich ook tot elkaars cultuureducatieve praktijk leren te verhouden. Het helpt dan om te werken aan een gedeelde praktijk tussen schoolteam en culturele partner. Dit werkt het beste als de rol van de culturele partners flexibel is, zodat de samenwerking van koers kan veranderen als de omstandigheden erom vragen.

Voor beleidsmakers die lerende samenwerking willen bevorderen is het van belang om beleid en regelgeving te baseren op vertrouwen in de professionaliteit van de betrokkenen en om hun ruimte ook te bewaken. Bovendien is het nodig om betrokkenen in lerende samenwerking te ondersteunen in hun zoektocht.

WAT DEDEN WIJ?

Wij ontwikkelden een tool om samenwerkingspartners te ondersteunen bij het scheppen van ruimte. De tool is gebaseerd op de 136 gesprekken die wij bijwoonden en de patronen die wij in deze gesprekken ontwaarden. Wij schreven daarnaast een onderzoeksrapportage 'Ruimte creëren in lerende samenwerking' waarin te lezen staat wat er zich in de leergemeenschappen afspeelde en hoe de tool tot stand kwam.

Wij ontwikkelden tot slot een publieksversie van ons onderzoek. U heeft deze nu in handen. Deze richt zich op betrokkenen uit het onderwijs of het culturele veld, die geïnteresseerd zijn om 'lerend' met elkaar samen

NTUT A

VERHALEN TOOL

te werken aan cultuureducatie. In 'Vragen' beantwoorden wij de vragen die ons gedurende het onderzoek vaak door betrokkenen gesteld werden. In 'Tool', introduceren wij de tool Ruimte. Omdat betrokkenen vaak behoefte aan voorbeelden hebben, presenteren wij drie 'Verhalen' van leergemeenschappen. De 'Processen' maken zichtbaar hoe enkele leergemeenschappen te werk gingen. De publieksversie gaat tot slot gepaard met 'Werkvormen' die betrokkenen, indien gewenst, kunnen gebruiken om meer grip te krijgen op een 'lerend' samenwerkingsproces.

TOT SLOT

Wij ronden dit onderzoek nu af. We bedanken alle betrokkenen in de leergemeenschappen cultuureducatie bij wie wij ons mochten aansluiten, die ons te woord stonden, die reageerden op onze vragen, afspraken regelden en ons voorzagen van koffie, thee, koekjes en Engelse dropjes. We hopen jullie nog dikwijls tegen te komen en te horen hoe het jullie, en jullie leergemeenschappen, vergaat.

Wij bedanken ook onze samenwerkingspartners Stichting Compenta en Stichting Kunst & Cultuur, dat wij dit prachtige experiment mochten onderzoeken.

Bovenal wensen wij alle huidige én toekomstige betrokkenen in leergemeenschappen cultuureducatie veel Ruimte toe.

VRAGEN

VERHALEN TOOL

VRAGEN

Tijdens ons onderzoek stelden de betrokkenen ons vaak vragen. Hier beantwoorden wij er enkele.

WAT IS EEN LEERGEMEENSCHAP CULTUUREDUCATIE?

In een leergemeenschap cultuureducatie werken één of meerdere scholen samen met één of meerdere culturele partners. Het gaat om verschillende onderwijsinstellingen, zoals po, speciaal onderwijs en vo. Ook de culturele partners zijn divers, zoals een kunstencentrum, dansdocent, bibliotheek, jeugdtheatergezelschap of lokaal orkest. Deze betrokkenen ontwikkelen en verduurzamen samen cultuureducatie. Het uitgangspunt is altijd dat de leergemeenschap nauw aansluit bij de behoeften van de eigen leerlingen en de lokale context en historie van de school en de culturele partner. Dat betekent dat elke leergemeenschap anders is en mag zijn.

Veel scholen werken al in professionele leergemeenschappen. In een leergemeenschap cultuureducatie gebeurt iets soortgelijks, maar de deelnemers komen vanuit verschillende professionele domeinen. Juist dan is het nodig om elkaar goed te leren kennen en vragen te stellen als: 'Wat hebben we aan elkaar?', 'Waar ben ik goed in en wat kan de ander beter?'. Niet alleen de professionele achtergronden verschillen, ook ieders cultuureducatieve praktijk is anders. Een klaslokaal is geen atelier en een school geen schouwburg. Alle betrokkenen spelen wel een essentiële rol in de ontwikkeling van cultuureducatie voor kinderen.

VERHALEN TOOL

In een leergemeenschap cultuureducatie leren de betrokkenen zich al doende tot elkaar, en tot elkaars cultuureducatieve praktijk te verhouden. Dat lukt niet zomaar. Als je praktijk verschilt, geldt dat meestal ook voor gewoonten, opvattingen, regels of afspraken. In een leergemeenschap krijg je via de samenwerkingspartner ook toegang tot mogelijkheden, kennis, werkwijzen, netwerken of faciliteiten die je zelf niet hebt of kent. Dat roept vragen op als: 'Wat willen we samen bereiken en welke expertise is daarvoor nodig?' en 'Hoe zetten we samen een stap verder?'.

WAT GEBEURT ER IN EEN LEERGEMEENSCHAP CULTUUREDUCATIE?

De uniciteit van elke leergemeenschap betekent dat de invulling verschilt. Sommige ontwikkelen leerlijnen; andere richten ateliers in. Sommige denken na over vakintegratie, anderen praten met kinderen over hun omgeving, hun muzikale ervaringen of over vieringen. Sommige trainen leerkrachten in het werken met een nieuwe methode; in andere wordt samen lesgegeven, lessen ontworpen of projecten ontwikkeld. Leergemeenschappen passen leerdoelen aan of ontwerpen portfolio's. Zij schrijven nieuwsbrieven en ontwikkelen kinderpactietrajecten. In enkele leergemeenschappen gaan de leerlingen naar culturele instellingen toe, in andere komen de kunstdocenten, dichters en musici de school in. Betrokkenen in leergemeenschappen raadplegen experts, kijken mee bij andere scholen, bezoeken symposia en organiseren teambijeenkomsten of schoolbrede evenementen. Kinderen schrijven muzikale levensverhalen, maken films, geven voorstellingen, zingen, schrijven gedichten en soundscapes, stellen tentoonstellingen samen en componeren liefdesbrieven.

Leergemeenschappen betrekken ouders, lokale kunstenaars en hele wijken of dorpen. Er wordt overlegd, geregeld en gepland. In een leergemeenschap ontwikkelt zich dit gaandeweg en het gebeurt in afstemming met elkaar. Er hoeft van tevoren geen plan te zijn; een leergemeenschap vertrekt vanuit een vraag: 'Hoe kunnen wij leerlingen bewuster maken van de omgeving waarin ze opgroeien?', 'Hoe kunnen wij alle kinderen kennis laten maken met het werken in ateliers?', 'Hoe geven we in het speciaal onderwijs een vakoverstijgend project Dichten & Drukken vorm?' of 'Hoe kunnen culturele instellingen hun activiteiten afstemmen op de kinderen van de ISK?'. In de leergemeenschap ontstaat een plan, waarvoor tijd en ruimte is om deze bij te stellen en van koers te veranderen als omstandigheden daarom vragen.

HOE BETREKKEN WE HET SCHOOLTEAM?

Stel bij het vormgeven van een leergemeenschap cultuureducatie juist een andere vraag: 'Welke rol speelt het schoolteam en welke rol speelt de culturele partner bij het ontwikkelen en verduurzamen van cultuureducatie?'. Dus: 'Hoe creëren we samen een gedeelde praktijk?'. In onderzoek over lerend samenwerken wordt vaak benadrukt dat het actief en onderzoekend leren in en van de praktijk, het (samen) ontwikkelen van nieuwe werkwijzen, de aandacht voor vakinhoud of domeinkennis en het wederzijds leren en uitwisseling belangrijk zijn. Dat vindt bij voorkeur plaats in het schoolteam mét de culturele partner.

VERHALEN TOOL

MOETEN WIJ EERST EEN GEZAMENLIJKE VISIE HEBBEN?

Er is natuurlijk niets op tegen om een gezamenlijke visie te formuleren. Tegelijkertijd denken we dat het in leergemeenschappen belangrijk is dat de activiteiten niet alleen uitgaan van een gezamenlijke visie, maar ook recht doen aan de persoonlijke doelen en de eigen inbreng van de betrokkenen. Dit kan het beste door de eigen praktijk van mensen zoveel mogelijk centraal te zetten. Dit is vaak de lespraktijk, maar het kan ook om het lesrooster, voorraadbeheer of om andere organisatorische kwesties gaan.

Een gezamenlijke visie ontdek je ook door praktisch met elkaar aan de slag te gaan. Dat heeft tijd en ruimte en actie en reflectie nodig. Juist door praktisch bezig te zijn, ontstaan ook nieuwe inzichten in de uitwisseling. Door het samen ontwikkelen, uitproberen, vallen en weer opstaan, het even niet meer weten met elkaar of nieuwe expertise in te winnen of elders inspiratie op te doen. Het is soms een hele zoektocht. Door die samen, in de praktijk, te ondernemen ontstaat een lerende samenwerking - en als gevolg daarvan vaak ook een gezamenlijke visie.

WE HOEVEN HET WIEL TOCH NIET OPNIEUW UIT TE VINDEN?

Het wiel moet juist wél weer uitgevonden worden. In elke leergemeenschap opnieuw. Je staat in een leergemeenschap steeds stil bij de vraag: 'Wat hebben we nu in deze situatie van wie nodig?' en 'Hoe helpen we elkaar verder?'. Daar zijn geen pasklare antwoorden op. Juist omdat elke leergemeenschap zijn eigen invulling kiest, is het van groot belang

dat betrokkenen in de leergemeenschappen elkaars expertise gebruiken én zelf de experts of hulpmiddelen betrekken, die hen op dat moment verder kunnen helpen met hun eigen vraag. Dat kan bijvoorbeeld een nieuwe culturele partner zijn, een onderzoeker met een bepaald aandachtsgebied, maar ook bestaande modellen van curriculum-ontwikkeling of 'co-teaching', 'lesson study', bordsessies, observatie in de les, professionele dialogen, pedagogische gesprekken, vormen van peer feedback, vormen van kinderparticipatie of het bespreken van de lessen met kinderen. Wat een leergemeenschap op een bepaald moment verder kan helpen is voor iedere leergemeenschap op elk moment anders. Om het wiel steeds opnieuw uit te vinden zijn er dus zekere randvoorwaarden nodig, zoals toegang tot kennis van 'buiten'. Tijd. Ruimte. Veel ruimte.

WELKE ROL HEEFT DE CULTURELE PARTNER?

Een culturele partner kan vakdocent, coach, initiator, projectleider, verbinder, sparring partner of netwerkpartner zijn. Wanneer de leergemeenschap zich richt op de professionalisering van het schoolteam, treedt de culturele partner meestal op als coach of trainer van leerkrachten. Bijvoorbeeld door teamtrainingen te geven, te coachen bij de dansles, samen beeldende lessen voor een doorgaande leerlijn te ontwikkelen of de dirigent van het schoolorkest te begeleiden. In leergemeenschappen die zich richten op gezamenlijke projecten, evenementen en activiteiten vervult de culturele partner weer vaker de rol van vakdocent, artistiek maker of van projectcoördinator. Dan geven kunstdocenten lessen in ateliers in de school, begeleiden maandvieringen of creëren een tentoonstelling in het lokale museum.

VERHALEN TOOL

We zagen ook voorbeelden van culturele partners die veel verschillende rollen vervullen. Zoals een kunstdocent, die als coach-on-the-job, als coach bij lesontwerp én als vakdocent werkte aan een leerlijn beeldend in het speciaal onderwijs. Daarnaast ontwikkelde zij workshops voor leerkrachten en fungeerde als sparring partner en steun voor de icc'er en schoolleider. De rol van culturele partner kan dus mee veranderen als een leergemeenschap een andere koers gaat varen.

Wij denken dat het belangrijk is in een leergemeenschap dat cultuureducatie niet als het domein van de culturele partner gezien wordt en de pedagogie als het domein van de leerkracht; zowel de leerkracht als de culturele partner zijn als cultuureducator belangrijk voor het kind en zij delen de pedagogische verantwoordelijkheid voor de leerling.

WELKE ROL SPELEN KINDEREN IN EEN LEERGEMEENSCHAP?

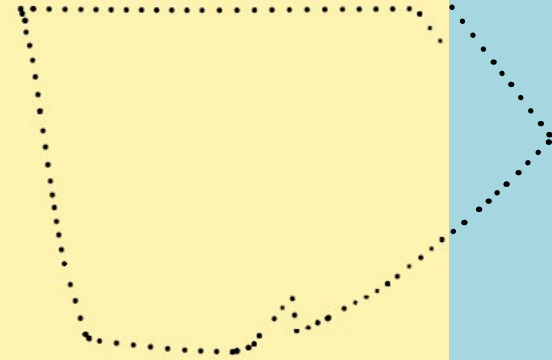
Het kind staat natuurlijk centraal in het onderwijs. Het is dan ook goed om kinderen actief bij de besluitvorming van de leergemeenschap te betrekken. Zo zijn er bijvoorbeeld Kinderdialogen gevoerd en andere vormen van kinderopparticipatie ontworpen. Maar in een leergemeenschap cultuureducatie gaat het er niet enkel om de activiteiten op de wensen van kinderen af te stemmen. Het gaat erom recht te doen aan de culturele en kunstzinnige persoonlijkheid van het individuele kind. Dit kan op meerdere manieren, maar begint vaak door te spreken met kinderen over muziek, boeken, beelden, games, sociale media, enzovoorts. Wat doen ze thuis en wat doen ze daar minder vaak? Filosofer met kinderen, observeer wat ze doen, evalueer lessen met ze, bespreek projecten na en praat met ze over hun werk. Juist in gesprek met kinderen kan de leergemeenschap en de cultuureducatie zijn echte vorm krijgen.

WAT DOEN WE ALS WE HET NIET (MEER) WETEN?

Soms lopen betrokkenen in een leergemeenschap vast en komen ze met elkaar even niet verder, omdat expertise ontbreekt of omdat er bijvoorbeeld een tijdelijke patstelling is ontstaan. Het helpt leergemeenschappen om dan patronen even te doorbreken, door bijvoorbeeld expertise van buiten te raadplegen, andere scholen te bezoeken, onderzoekers om advies te vragen, nieuwe culturele partners of leerkrachten te betrekken, een lezing of adviesgesprek te plannen, een schoolbreed evenement te organiseren of een symposium of meet-up te bezoeken.

In de leergemeenschappen zoeken leerkrachten, icc'ers, schoolleiders en culturele partners vaak naar hun rol en ze hebben behoefte aan handvatten. Maar ook weer niet te veel, want dat gaat ten koste van de ruimte die een leergemeenschap nu juist biedt. Het is van essentieel belang dat mensen de ruimte en het vertrouwen voelen zich op hun eigen wijze, met verschillende betekenissen, tot cultuureducatie te verhouden. Om leergemeenschappen te ondersteunen in dit proces ontwikkelden wij de gespreks- en luistertool Ruimte. Zie hiervoor ook 'Tool'.

VERHALEN TOOL

VERHALEN

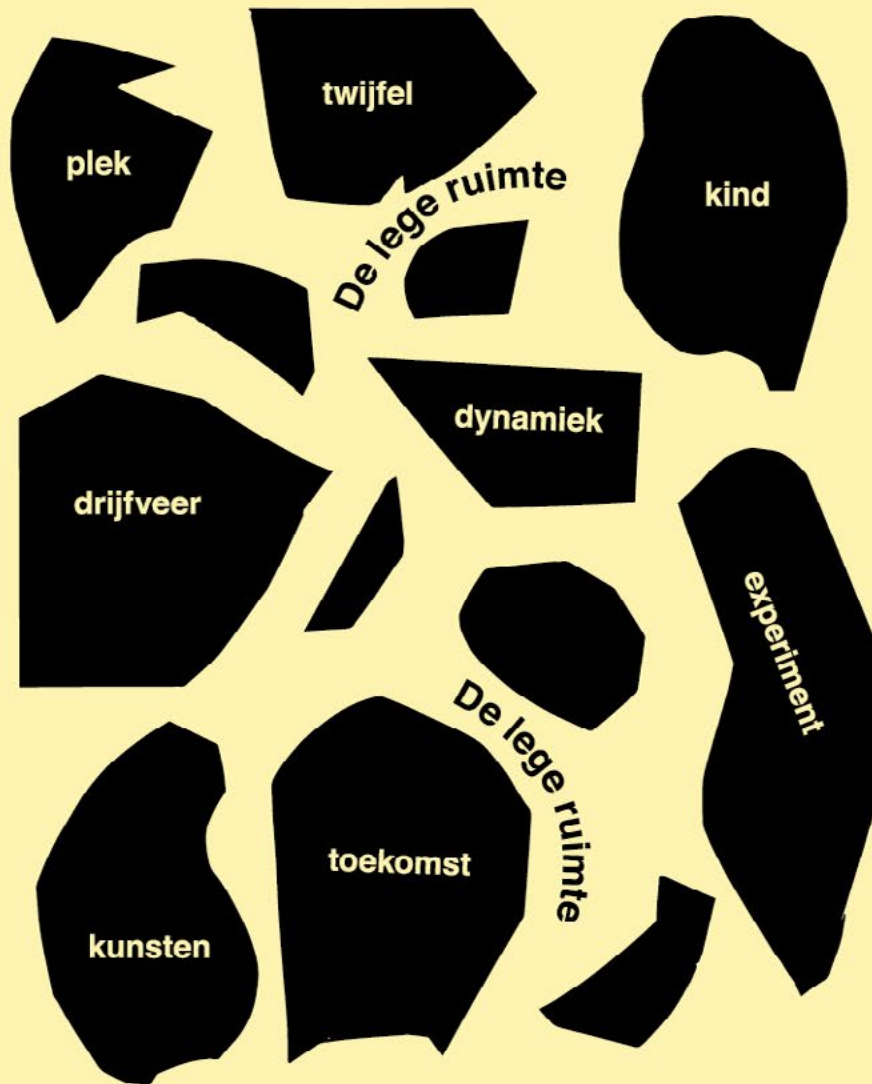
TOOL

De tool Ruimte is één van de opbrengsten van ons onderzoek naar leergemeenschappen cultuureducatie. Deze gespreks- en luistertool ontwikkelden we op basis van ons onderzoek in 25 leergemeenschappen cultuureducatie. De tool noemen we Ruimte, omdat uit elke leergemeenschap naar voren komt dat dit een belangrijke voorwaarde vormt voor het vormgeven van een leergemeenschap.

WAT IS DE TOOL RUIMTE?

De betrokkenen gebruiken vaak het woord ruimte. De ruimte om uit te proberen wat werkt, wat anders kan, de ruimte om te experimenteren of het even niet te weten. De ruimte om te kiezen met wie je samen werkt en waaraan je werkt, de ruimte om gezamenlijke drijfveren te onderzoeken. Maar ook de letterlijke ruimte voor kunst en cultuur in de school. En lege ruimte. Door ruimte kunnen uitwisseling en daadwerkelijke verandering plaatsvinden. Maar ruimte ontstaat niet zomaar. Om de benodigde ruimte te scheppen kan de gespreks- en luistertool Ruimte door de samenwerkingspartners worden ingezet.

Hoewel elke leergemeenschap uniek is, zagen wij gedurende ons onderzoek ook overeenkomsten. Er waren zogenaamde 'patronen' in de gesprekken die in het gros van de leergemeenschappen terugkwamen. We ontdekten er negen. In onze tool noemen we deze patronen ruimtes.

VERHALEN

DE RUIMTES

DE DRIJFVEER

De persoonlijke drijfveren van mensen om aan de leergemeenschap deel te (willen) nemen. Deze kan inhoudelijk, pedagogisch of didactisch gedreven zijn, maar bijvoorbeeld ook voortkomen uit professionaliseringsbehoeften.

'De passie die je bij heel veel mensen ziet om zich in te willen zetten voor het kind en kunst. Dat is soms nog een heel breed verlangen, dat gevoeld wordt. Dat je niet altijd meteen weet van waar je naartoe wilt of hoe je het aan wilt pakken, maar dat je wel die passie of dat verlangen hebt tot verandering of verbetering'

HET KIND

Het kind zelf – diens eigenheid, biografie en relaties met anderen en de wereld om zich heen – en ook het pedagogisch handelen van de culturele partner of leerkracht.

'Een kind een stem geven. Met het kind praten. Hoe kan ik mijn plek vinden in de wereld?'

'Voor mij staat altijd het eigen denken van een kind centraal en dat hij dus ook over kunst en literatuur zijn eigen gedachten mag hebben en dat daarbij geen goed of fout is'

VERHALEN

DE TOEKOMST

De inbedding van de leergemeenschap op lange termijn, welke duurzame veranderingen er worden gerealiseerd en hoe deze doorwerken naar de betrokkenen, de leerlingen, de school, de ouders, de culturele instellingen en de omgeving.

'Het kan ook zijn dat je dus een andere vraag gaat stellen aan degene met wie je samenwerkt. Dat je niet meer vraagt: "we willen een leerlijn erfgoed", maar: "kun jij zorgen dat de leerlingen in onze omgeving trotser worden waar ze vandaan komen?"

'Ik hoop vooral dat wat wij met elkaar leren en ervaren, dat we dat kunnen delen met anderen'

DE PLEK

De verbinding met de geografische omgeving en de achtergrond van de leerlingen – vaak, maar niet altijd gekoppeld aan erfgoed. De plek kan ook de beschikbare ruimte zijn (in de school of daarbuiten) en waar deze toe uitlokt of beperkt.

'De plek is soms ook een soort partner. Waar je bent heeft invloed op dat wat er gebeurt'

'Het kennen van elkaars plek en kijken hoe ziet jouw locatie eruit? Hoe die van mij? En waar liggen dan de kansen om elkaar te versterken? Dus met het gemis van de fysiek de plek [vanwege coronamaatregelen] merk je heel goed hoe belangrijk die fysieke plek is om samen te kunnen werken'

VERHALEN

DE KUNSTEN

Muziek, beeldende kunst, vormgeving, bouwkunst, dans, theater, film, fotografie, literatuur, popcultuur, poëzie, et cetera – uit alle tijden en in alle uitingen, vormen, betekenissen, genres en cross-overs.

‘We hoeven niet allemaal kunstenaar te worden, maar kunst doet ook wel een beroep op bepaalde vaardigheden, die je los van de kunsten later ook kan inzetten’

‘Voor mij gaat het ook over verbeelden, over ervaren, over spelen, over bevragen van dingen. Dat is eigen aan de kunsten’

DE DYNAMIEK

De samenwerking en relatie tussen alle betrokkenen onderling, in het bijzonder die van de culturele partner en de school, en de dynamiek van invloeden van buitenaf.

‘Je hoopt dat door de dynamiek tussen al die relaties je mooiere lessen of processen kunt creëren’

‘Dynamiek kan heel erg veranderen als er een nieuwe partij bij komt. Dan moet je opnieuw een groep vormen en iets met elkaar krijgen. Er moet ook veiligheid voor zijn wil je een goede dynamiek hebben’

VERHALEN

HET EXPERIMENT

Speelruimte voor mensen die graag praktisch bezig zijn, maar wel in een actie-reflectiecyclus. Visievorming en borging kunnen voortkomen uit praktische toepassing, spel en snelle experimenten.

*‘Experimenteren met nieuw gedrag.
Dat je buiten de gebruikelijke lesmethodes
en het lesprogramma andere dingen
durft te doen’*

*‘Als je het vanuit kunsten bekijkt dan is het ook
tien dingen uitproberen en er één over houden.
Dat betekent ook dat je allemaal dingen weggooit
de niet bruikbaar zijn. Dat je dat kunt ervaren als
mislukken, maar dat hoort heel erg bij het experiment’*

DE TWIJFEL

De acceptatie en omarming van het twijfelen in een leergemeenschap, zoeken, vinden, loslaten, botsen, vallen en weer opstaan als onderdeel van het proces.

*‘De vraag in plaats van het antwoord.
Dus bij twijfel heb je nog niet het
antwoord, maar ben je dingen
aan het bevragen’*

*‘Twijfel is eigenlijk een startpunt voor
verschillende standpunten delen en niet
alleen maar: zijn we wel op de goede weg?’*

VERHALEN

DE LEGE RUIMTE BLIJFT LEEG

'Vrijheid houden en krijgen. Ruimte is zo belangrijk om vrijheid te hebben om dingen uit te proberen en je ook vrij te voelen om iets te ontdekken, te onderzoeken en je daar niet te beperkt bij te voelen'

DE LEGE RUIMTE

'Ik associeer de lege ruimte ook met ik voel mij vrij om adem te halen. Misschien komt het juist voor dat we eerder zeiden van dat alles zo gestructureerd is. Het is bijna een keurslijf, een strak korset waar je in zit en eindelijk krijg je de ruimte om adem te halen'

VERHALEN

VERHALEN

HOE GEBRUIK JE DE TOOL RUIMTE?

Ruimte noemen we ook wel een gespreks- en luistertool, omdat betrokkenen hiermee uit kunnen wisselen met elkaar. Ze raken in gesprek met elkaar door de tool, die hen een gemeenschappelijke taal biedt. De tool kan op verschillende manieren gebruikt worden; we onderscheiden daarin drie functies: oriëntatie, verdieping en evaluatie. Deze functies zijn gebaseerd op de analyse van gesprekken die wij voerden met betrokkenen over de ruimtes.

ORIËNTATIE

‘Wat houdt een leergemeenschap nu eigenlijk in?’, luidt een veel gestelde vraag van de betrokkenen. Het concept leergemeenschap cultuureducatie is nieuw. Betrokkenen zoeken dan ook naar houvast en kaders. Een van de betrokkenen zegt: ‘Ik kan me wel voorstellen dat elk traject begint met het doornemen van die ruimtes om te zien waar iedereen staat’. De tool fungeert in deze fase als ijsbreker en als eerste kennismaking.

Een betrokkene kan zich bijvoorbeeld ook afvragen: ‘We willen nu werken vanuit ons onderwijsconcept ‘de drijfveer’, maar willen we ook experimenteren?’. De tool fungeert dan als een oriëntatiegesprek, waarbij de betrokkenen spelenderwijs met elkaar en hun visies kennismaken. In deze fase omschrijven de betrokkenen de tool ook wel als ‘een hand-leiding om te kunnen starten’.

VERDIEPING

Na de oriëntatiefase kennen de betrokkenen elkaars drijfveren; ze kunnen daarop voortborduren in de volgende, verdiepende fase. Na de eerste, aftastende fase mag het nu ook over complexere zaken gaan, zoals de onderlinge verhoudingen. In een leergemeenschap werken immers diverse partijen samen. Soms loopt het daardoor bijvoorbeeld wat stroef. Dat kan komen door de onderlinge verhoudingen: de culturele partner en de leerkracht moeten bijvoorbeeld aan elkaar wennen. Ook kunnen leerkrachten

andere ideeën hebben bij een leergemeenschap dan bijvoorbeeld de icc’er of de directeur. De tool kan dan handvatten bieden om met elkaar in gesprek te gaan en naar elkaars verwachtingen te leren luisteren.

De ruimtes geven verder veel gelegenheid tot associëren. Hierdoor leren de deelnemers elkaars ideeën over de ruimtes goed kennen. Zo komen de zienswijzen van de deelnemers zelf beter naar voren, maar wordt het ook duidelijk hoe zij elkaar zien. ‘Aha, jij hebt wel zin om mee te doen, maar de vervanging van jouw uren houdt je nog tegen’.

De verdiepende fase houdt ook in dat je stilstaat bij de vertraging, die eigen is aan dergelijke processen, en dat je daar tijd voor neemt en het benoemt. Dat laatste alleen al helpt.

De tool zorgt ook voor een individuele invulling, die passend is bij leergemeenschappen. Een deelnemer meent: ‘Ik denk dat luisteren naar elkaar heel erg belangrijk is. Dat je luistert naar wat er speelt in school. Wat leeft er bij de kinderen? Wat houdt ze bezig? Wat is er in hun eigen omgeving te zien en te beleven?’.

EVALUATIE

Na de oriënterende fase en gedeeltelijk tijdens en na de verdiepende fase kun je met de tool het proces evalueren. Gedurende de evaluatie kan de leergemeenschap bijvoorbeeld de ruimtes nog eens bij langs gaan: ‘welke rol speelde de plek nu?’, ‘experimenteren we voldoende naar ieders zin?’ of ‘welke ruimte raakt uit het oog en doet er toch toe?’. Naast deze tussentijdse evaluatie kunnen we de tool ook gebruiken aan het einde van de looptijd van de leergemeenschap. Het biedt dan een duidelijk instrument aan de hand waarvan leergemeenschappen het gehele proces kunnen evalueren. Een van de leden zegt: ‘je kunt zo over een aantal jaar ook zeggen wat het teweeggebracht heeft’.

KORT EN GOED

Ruimte is een belangrijke voorwaarde om een leergemeenschap te kunnen vormgeven. Maar een leergemeenschap moet ook ruimte durven/willen/kunnen/mogen/leren innemen. De gespreks- en luistertool Ruimte ondersteunt hen hierbij. De tool kan helpen om verschillende opvattingen, belangen, verwachtingen, fricties en posities te verhelderen. Om elkaar te leren kennen en te leren zich tot elkaars cultuureducatieve praktijk te verhouden. Met het doel samen betekenisvolle cultuureducatie te ontwikkelen en te verduurzamen. Wat dat inhoudt bepaalt iedere leergemeenschap of andere samenwerkingsvorm voor zich.

VERHALEN

Het Groningse platteland spreekt tot de verbeelding. Hier vind je het oudste, door mensen bedachte en ingerichte cultuurland van Nederland. De luchten zijn hoog en weids; op sommige plekken voelt het als het einde van de wereld. Kunstenaars, film- en theatermakers, dansers, schrijvers en musici voelen zich geïnspireerd door deze plek. De uitgestrekte gebieden lenen zich goed voor een festival als Hongerige Wolf in het gelijknamige dorp, met muziek, dans, theater, film, beeldende kunst en literatuur. Het Groningse platteland vormt ook het decor voor de televisieserie en muziektheatervoorstelling Hollands hoop.

De plek kent ook een andere kant. In geheel Groningen speelt de aardbevingsproblematiek. Het platteland kampt met krimp. Uit onderzoek blijkt dat in de top tien van kansarmste gemeentes de helft in Groningen ligt. Deze problemen spelen ook in de leergemeenschappen. Op weg daarnaartoe zien we met houten platen dichtgetimmerde ramen, een uitgewoond bankstel in de tuin, roodstenen rijtjeswoningen die kleiner ogen dan elders. Maar juist hier komen we ook noaberschap tegen: armoede lossen de bewoners onderling op door bijvoorbeeld hun moestuin-oogst te delen; wie gaat verbouwen kan rekenen op de hulp van anderen.

Een van de leergemeenschappen ligt in oost-Groningen en schampt bijna tegen Duitsland aan. In de omgeving van het dorp vind je een strak lijnenspel van wegen en kanalen. Maar ook oerbossen. Te midden daarvan ligt een eeuwenoud gotisch klooster, dat sinds 1988 in gebruik is als museum voor kerkelijke kunst en religieuze geschiedenis. Dit is het decor van de leergemeenschap Ter Apel.

De wouden rondom het klooster benadrukken 's avonds de duisternis en de stilte. In deze donkerte komt in december een groep samen. Leerlingen uit de vierde klas van de plaatselijke middelbare school krijgen de opdracht rond te dwalen in het klooster. Daar gaan ze, in groepjes van twee, door de kille, spaarzame verlichte eeuwenoude gangen. Hun twee docenten, de directeur van het kloostermuseum en de onderzoeker horen hun voetstappen wegsterven; de leerlingen dolen rond over de zolder, door expositieruimtes, verdwalen in gangen, treffen elkaar in de kerk en struikelen in het donker door de kruidentuin.

Deze leergemeenschap wil onderzoeken of zij de leerlingen kunnen aanzetten tot het ophalen van hun eigen verhalen en het omzetten hiervan in visuele objecten. Het valt op dat de kinderen na de vrije opdracht benieuwd zijn of ze deze goed uitvoerden; terwijl de docenten en de museumdirecteur juist geen kennis willen overdragen, maar een ervaring willen delen en deze samen verwerken. De aansluitende opdracht doet een appèl op de zintuigen. De leerlingen schrijven na afloop hun ervaringen op in hun zine. Ze beantwoorden in het kleine gevouwen boekje vragen als hoe ruikt het in het klooster? Wat hoorde je in de stille gangen? Zoals het klooster een belangrijke rol speelt in Ter Apel, zoekt de leergemeenschap naar verbindingen tussen de plek waar de kinderen vandaan komen en hun familieverhaal. Hun verhaal verwerken zij vervolgens in een visueel object dat zij mogen exposeren op een passende plek in het klooster. Zodat het een verbinding met de omgeving aan kan gaan.

Niet ver van het wad, in het noorden van Groningen, ligt het wierdendorp Ezinge (in het Gronings: Aisen of Aizing). Een beschermde dorpskern met klinkerstraten, daaromheen gevouwen straten met nieuwere woningen. Een kerk uit de dertiende eeuw, met een losstaande toren, hoog op de wierde. Wat winkels, een museum, een school én een leergemeenschap cultuureducatie.

In Ezinge komt de samenwerking tussen school en museum voort uit een lokale verbondenheid, die beide voelen en dragen. Krimp is een hardnekkig probleem in dit dorp; dit beïnvloedt de invulling van de leergemeenschap. Teruggelopen leerlingenaantallen kleuren het schoolleven.

De school en het museum voelen een gedeelde urgentie: zij willen dat kinderen zich bewuster worden van de bijzondere omgeving waarin zij opgroeien en trots ervaren als zij vertellen waar ze vandaan komen. Het gebied staat ook bekend door de eeuwenoude wierdendorpen en opgravingen, die Ezinge de bijnaam 'Pompeï van het Noorden' oplevert. Hier wil de leergemeenschap nieuwe verhalen aan toevoegen.

Op de bovenverdieping van het Wierdenmuseum in Ezinge zitten de museumdirecteur, een cultuurcoördinator van de plaatselijke basisschool Op Wier, een adviseur van K&C en een onderzoeker van de Hanzehogeschool die middag rond de tafel. Deze leergemeenschap loopt al langer en vandaag brengen ze een van hun plannen ten uitvoer. Daarvoor verlaat de leerkracht even het museum. Ze haalt de kinderen op, die samen een leerlingenraad vormen. De museumdirecteur en leerkracht willen van de kinderen weten wat zij van het museum denken. Wat vinden de kinderen bijzonder aan hun dorp? Hoe beleven zij hun eigen omgeving?

Even later schuiven meisjes en jongens uit verschillende groepen aan bij de grote tafel. Sommigen kijken eerst wat onwennig rond; anderen doen vanaf het begin volop aan het gesprek mee. Alle kinderen komen aan het woord. Ze vertellen over de ruimte rondom hen: hun huis, de wierde in het buurweiland en een door hun vader ontworpen rooi-machine. Ze komen met een stortvloed aan ideeën over wat ze willen doen in het museum. Van virtual reality tot een trein over de wierde.

Ze richten daarna, onder begeleiding van hun leerkrachten en vrijwilligers van het museum, vitrinekastjes in met van huis meegenomen materialen. De hele gemeenschap raakt betrokken bij de activiteiten.

In de filmzaal van Museum Wierdenland hangen in november 2019 34 van deze vitrinekastjes aan de muur, gevuld met stillevenen over Ezingen van de kinderen van Op Wier. De kinderen laten de dorpskerk zien, hun huisdier, de winkel en de school. Elk vitrinekastje geeft elk kind letterlijk een eigen ruimte in het museum. Hierdoor kunnen zij anderen laten zien wat Ezingen voor hen betekent.

Voor de oude dienstingang van het gemeentehuis van Roden verzamelen we ons die namiddag in de miezerregen. Sommigen kijken elkaar wat weifelend aan vanonder paraplu's en capuchons: hoor jij ook bij de leergemeenschap Noordenveld? De ambtenaar van cultuur, de gastvrouw van vandaag, laat het verregende groepje, dat inderdaad bij elkaar hoort, binnen en stuurt ons naar boven, naar de raadszaal. Bij het inschenken van koffie en thee praten we met elkaar over het grote nieuws dat de gemeente Noordenveld juist ontving: zij won de BNG bank Erfgoedprijs 2020. Met onze gevulde kopjes nemen we vervolgens coronaveilig plaats aan tafels, die in een ovaal staan. Iedere spreker achter een eigen microfoon.

Deze leergemeenschap bestaat én uit een fors aantal deelnemers – waardoor niet iedereen elkaar kent – en bovendien vertegenwoordigen zij vele verschillende achtergronden: leerkrachten en directeurs van het po zitten rond de tafel naast docenten van het vo, een cultuurcoach, de ambtenaar cultuur, een adviseur en een onderzoeker. Gezamenlijk ontwikkelen zij een doorlopende leerlijn muziekonderwijs po – vo.

Ondanks de formele setting doet de sfeer in de raadszaal vertrouwd aan, doordat elke deelnemer de ruimte krijgt voor eigen inbreng. De vragen vliegen tijdens de bijeenkomst over tafel: 'hoe ziet jouw leslokaal eruit?', 'wat vinden jouw leerlingen van de lessen?'. De deelnemers zijn niet alleen benieuwd naar elkaars ervaringen, maar geven elkaar bijvoorbeeld ook tips over inspirerende digitale componeerprogramma's en spreken bijvoorbeeld hun eigen netwerken aan: 'ik kan jou in contact brengen met een collega, zij doet precies waar je mij nu naar vraagt'.

Door de aangescherpte corona-maatregelen kon het praktijkleren – de leerlingen uit het primair onderwijs zouden de middelbare school bezoeken – geen doorgang vinden. Deze leergemeenschap zocht naar een andere manier om toch zinvol te leren. Ze vroegen lector Evert Bisschop Boele een expertlezing te verzorgen over idiocultureel muziekonderwijs en de doorlopende leerlijn po – vo. Zij gingen hier vervolgens met hem over in gesprek. Ze deelden hun eigen ervaringen en toetsten dit aan zijn inzichten en stelden hem hier vragen over.

Nog diezelfde week kwamen de deelnemers opnieuw bijeen. Nu zonder Bisschop Boele. Ze bespraken zijn lezing na. Ze leerden onder andere van hem: ‘Muziek kan overal en altijd. Iedereen kan een kind muziekles geven’, ‘Muziek kan in verschillende vakken infiltreren’, ‘Het vak muziek helpt bij het ontdekken van jouw culturele identiteit’ en ‘De doorlopende leerlijn po – vo hoeft niet naadloos op elkaar aan te sluiten. We mogen ruimer en vrijer hierover denken’. Deze leergemeenschap koos ervoor, op basis van Bisschop Boele’s verhaal, en in nabespreking met elkaar, om het volgende schooljaar te beginnen met een ‘proefportfolio’. Dit betekent dat hun leerlingen hun eigen muzikale verhaal schrijven.

Zo kan gemeenschappelijk leren in leergemeenschappen eruitzien.

Ruimte creëren in lerende samenwerking. Publieksversie van het onderzoek naar de opstart en het verloop van leergemeenschappen cultuureducatie in Drenthe en Groningen.

TEKST & REDACTIE Corinne van Beilen & Rhea Hummel
ILLUSTRATIES &
VORMGEVING Hugo & Timo, Tank Noodle Graphics
DRUK Copy76
UITGAVE 2022

ONDERZOEKSGROEP KUNSTEDUCATIE

ONDERZOEKERS Corinne van Beilen, c.van.beilen@pl.hanze.nl
Rhea Hummel, r.a.hummel@pl.hanze.nl
Hanze.nl/kunsteducatie-onderzoek

STICHTING COMPENTA
info@compenta.nl
www.compenta.nl

STICHTING KUNST & CULTUUR
info@kunstencultuur.nl
www.kunstencultuur.nl

Dit onderzoek maakte deel uit van Cultuureducatie met Kwaliteit II Drenthe/Groningen

Ruin
onde
cultu

TEK
ILLU
VOR
DRU
UITO

ONE

ONE

STIC
info
www

STIC
info
www

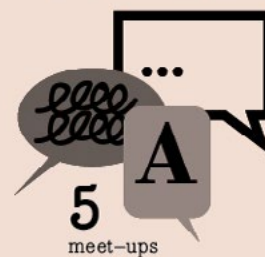
Dit o
Dren

COLOFON

DATAVERZAMELING

I36

bijeenkomsten | activiteiten | gesprekken

5

meet-ups

I88

documenten

3

focusgroepen

I495

e-mails

25

wandelgangen

Hanze
University of Applied Sciences
Groningen

Ruin
onde
cultu

TEK
ILLU
VOR
DRU
UITO

OND

OND

STIC
info
www

STIC
info
www

Dit o
Dren

N
C
E
C
T

CMK-productaanvraag.

Vakoverstijgend project van een cluster 2 school in samenwerking met een grafisch museum en culturele partner op het gebied van poëzie en drukwerk.

Evaluatie project.

Introductie regeling leergemeenschappen cultuureducatie.

ZOMER 2018

Zij willen het vakoverstijgend project verder ontwikkelen en professionaliseren.

Doel leerlingen ondersteunen bij het vinden van een eigen taal en een eigen thema.

Docent Nederlands, docent beeldend vorming, educatiemedewerker museum & coördinator poëzie (tevens docent beeldende vorming) starten een leergemeenschap.

Speerpunt: vakoverstijgend werken.

Speerpunt: iedere docent is taaldocent.

Afstemming en samenwerking.

2018

Teambijeenkomst; presentatie en workshop taal en beeld.

Museumvrijwilligers doen mee met ervaringscircuits logopedisten om zodoende de behoeften van de leerlingen beter te leren begrijpen.

Dialogo tussen docenten en educatiemedewerker over de specifieke behoeften van deze leerlingen.

Workshop beeldend docent aan museumdocenten over specifieke behoeften leerlingen.

Uitvoering project bij museum en op school door docenten, vrijwilligers museum, dichters.

Introductie poëzie (docent Nederlands)
Introductie Werkman (docent beeldende vorming)
Rondleiden & illustreren (museum)
Poëzie op school (dichter op school): klassengedicht en eigen gedicht leerlingen
Zetten & illustreren (museum)
Boekbinden (museumdocenten op school)

DOEL Project meer richten op de eigen inbreng van leerlingen, minder op technieken.

Muziekdocent enthousiast.

Feestelijke afsluiting met boeken en voordracht gedichten door professional.

ZOMER 2019

Meer tijd voor projectcoördinatie vrijgemaakt.

Leerling gaat stagelopen in museum.

Planning project.

NAJAAR – WINTER 2019

Herhaling project.

Feestelijke afsluiting met boeken, soundscapes en voordracht gedichten door de leerlingen zelf.

Aanpassingen zijn:
Meer op school, minder in het museum, alle klassen doen mee, soundscapes maken van klassengedicht tijdens de muzieklessen, voordracht oefenen tijdens de dramalessen.

Aandacht voor voorwaarden: taxivervoer, ophalen voorkennis bij iedere nieuwe activiteit, tijd voor leerlingen om ervaringen te verwerken, afwisselen school en museum, betrokkenheid docenten bij museumbezoek.

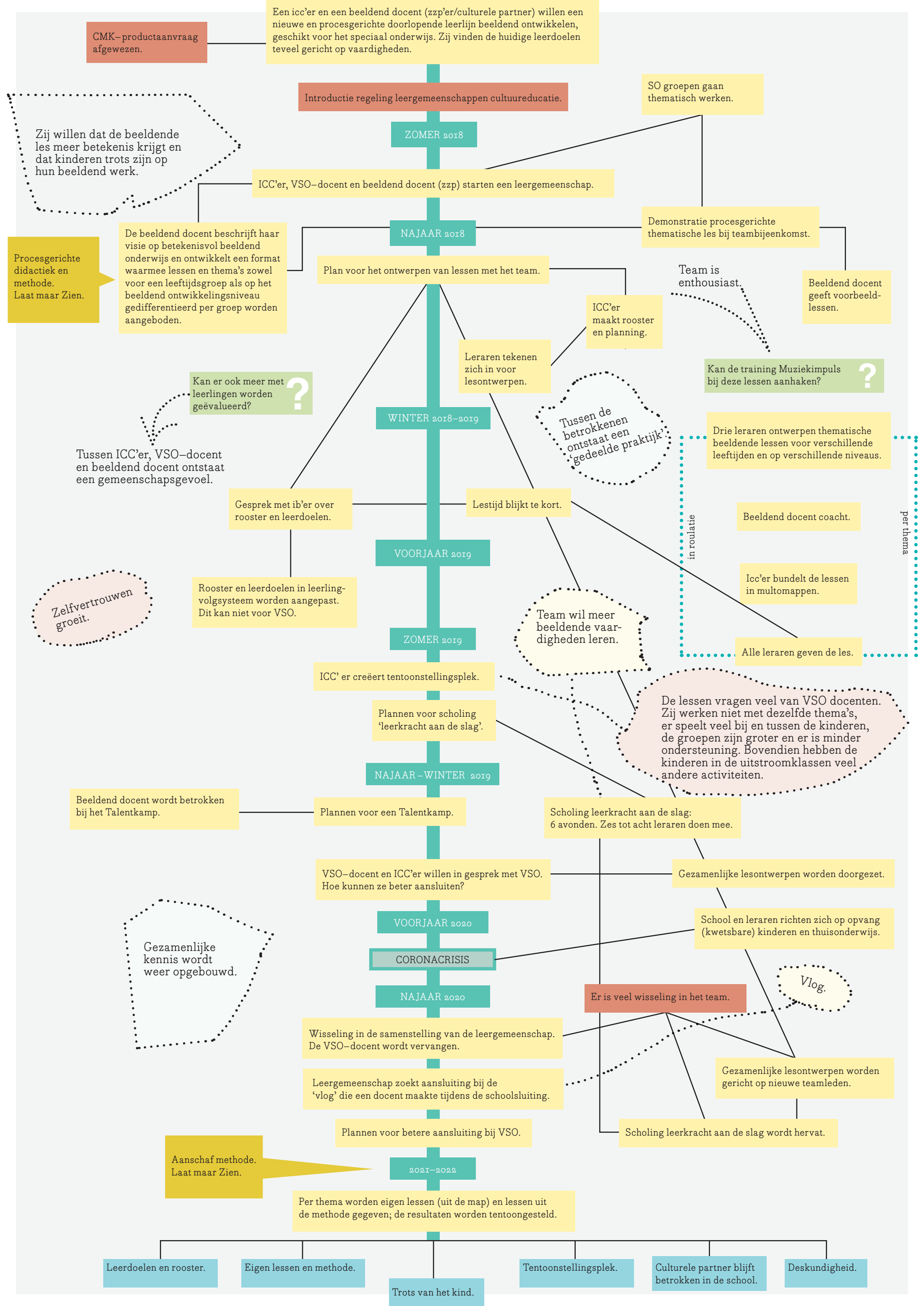
Publicatie gedicht leerling in Doe Maar Dicht Maar.

Ervaring met vakoverstijgend werken.

Draaiboek project.

Vaststellen van randvoorwaarden.

Deskundigheid museumdocenten.

AAN DE SLAG

FUNCTIE NODIG

Oriëntatie
Gespreksleider
Een notulist
De ruimtes (alleen titel of met beschrijving)
Afdrukt op papier
Eventueel muziek

ACHTERGROND

Deelnemers willen vaak graag snel aan de slag. Toch is het belangrijk even stil te staan bij de verschillende ruimtes.

FASE 1

Verspreid de ruimtes (met of zonder beschrijving) in de fysieke ruimte, bijvoorbeeld door ze op een tafel te leggen of aan een wand te prikken. De gespreksleider introduceert de ruimtes kort en ze worden plenair besproken, met vragen zoals: *Wat verstaan wij zelf onder deze ruimte? en/of Begrijpen we waarom deze van belang is in een leergemeenschap?*

Daarna krijgt iedere deelnemer de vraag:

Met welke ruimte wil je aan de slag en waarom?

Geef de deelnemer vijf à tien minuten de tijd om hierover na te denken. De mensen kunnen rondlopen om de beschrijving van de Ruimtes nog eens te bekijken. Zet hier eventueel muziek bij aan. Iedereen gaat bij de ruimte van zijn/haar keuze staan.

FASE 2

De gespreksleider vraagt een willekeurige deelnemer diens keuze toe te lichten. De andere deelnemers kunnen hierop reageren, maar alleen met doorvragen.

BIJVOORBEELD

Je zei net Wat bedoelde je daar precies mee?

Wil je daar meer over vertellen?

Kun je een voorbeeld geven?

Heb je een persoonlijke ervaring hiermee?

De gespreksleider gaat vervolgens door naar de volgende deelnemer, liefst bij een andere ruimte. Enzovoorts. Niet iedereen hoeft aan het woord te komen als het te lang duurt of mensen dat niet willen. De notulist maakt aantekeningen.

Tot slot vraagt de gespreksleider of er nog nieuwe punten in te brengen zijn. Als er ruimtes zijn waar niemand staat, bespreek deze dan ook: *Waarom kiest niemand deze?*

Vinden we deze niet belangrijk of is het voor een volgende fase?

FASE 3

De groep gaat nu mét elkaar in gesprek over de vraag: *Waar willen jullie het eerst mee aan de slag?*

De notulist en gespreksleider selecteren enkele punten uit het gesprek aan de hand van de vraag:

Waar willen de deelnemers mee aan de slag?

Deze punten worden groepsgewijs besproken.

ENKELE SUGGESTIES VOOR DE BESPREKING

Is iedereen het daar mee eens?

Willen mensen toch liever een andere kant uit?

Als we dit kiezen, wat komt dan (nog) niet aan bod?

Hoe kunnen de verschillende mensen hieraan bijdragen?

DROOM

<u>FUNCTIE</u>	Oriëntatie
<u>NODIG</u>	Gespreksleider(s) Een notulist

ACHTERGROND

Mensen laten zich soms belemmeren door wat niet kan. Dan kan er een patstelling ontstaan of frictie. Het helpt soms om dat los te laten.

FASE 1

De gespreksleider legt de deelnemers de volgende vragen voor:

Stel, jullie hebben alle tijd van de wereld en het geld groeit jullie op de rug, hoe ziet cultuureducatie in school, of het aanbod in jullie organisatie of jullie samenwerking of iets anders, erover tien jaar dan uit?

Wat zie je als je de school of je de organisatie van de culturele partner binnenloopt?

Wat doen de kinderen?

Wat doen de leerkrachten?

Wat doet de culturele partner?

Wat doe jij?

De betrokkenen nemen even vijf à tien minuten de tijd om hierover na te denken en een antwoord hierop te formuleren. Daarna worden deze besproken, plenair of in subgroepen (als er meer deelnemers zijn is het aan te raden in subgroepen te werken, en per subgroep een gespreksleider aan te wijzen). Als er reacties komen in de 'ja-maar' variant, buigt de gespreksleider deze om: *Je weet, zij zijn aan het dromen. Wat wilde je hen vragen?*

FASE 2

De gespreksleider stelt nu de vervolgvraag:

Wat betekent dit voor de verschillende ruimtes?

Of voert het gesprek per ruimte: *Wat betekent dit voor het experiment? Wat betekent dit voor het kind?, etcetera.*

De notulist maakt aantekeningen per ruimte, die na afloop teruggekoppeld worden aan de verschillende deelnemers.

ORDENEN

FUNCTIE

Oriëntatie

NODIG

Gespreksleider

Kaartjes van de ruimtes

(alleen titel of met beschrijving)

ACHTERGROND

Deze werkvorm kan heel snel uitgevoerd worden en geeft inzicht in de prioriteiten die verschillende mensen stellen.

FASE 1

Vraag mensen voor zichzelf de verschillende ruimtes te rangschikken van belangrijk naar minder belangrijk.

FASE 2

Bespreek in duo's of trio's de verschillen en overeenkomsten.
Maak samen (eventueel) een nieuwe rangschikking.

FASE 3

Plenaire terugkoppeling: welke rangschikking hebben jullie gemaakt en waarom? Wat waren de belangrijkste discussiepunten of argumenten voor bepaalde keuzes?

STELLINGEN

FUNCTIE

Verdieping

NODIG

Gespreksleider(s)

Pen en papier

Doosje om stellingen te verzamelen

Evt. gekleurde kaartjes

ACHTERGROND

Deelnemers kunnen aan de hand van stellingen diepgaander met elkaar in gesprek gaan. Dat kan vaak beter als de betrokkenen elkaar al kennen en vertrouwd zijn met elkaar.

STELLINGEN KUNNEN UIT DE RUIMTES

VOORTKOMEN, ZOALS

Om theaterlessen te kunnen geven hebben we eerst een theaterzaal nodig.

In een leergemeenschap moet je je richten op de toekomst.

Experimenteren in een leergemeenschap kost te veel tijd.

We moeten allemaal dezelfde drijfveer hebben, anders heeft samenwerken geen zin.

FASE 1

Vraag alle deelnemers één of twee stellingen op te schrijven.

Verzamel alle stellingen.

FASE 2

Kies telkens één stelling uit. Vraag mensen positie te kiezen: voor of tegen de stelling. Dit kan met gekleurde kaartjes (groen = eens, rood = oneens) of door te bewegen in de ruimte (linkermuur is eens, rechtermuur is oneens).

De gespreksleider vraagt telkens één of twee mensen van beide kanten om hun positie toe te lichten: *Vertel eens, waarom sta jij rechts?*

NB: Beantwoord geen vragen over de stellingen (bedoel je... of bedoel je ...). Mensen interpreteren stellingen verschillend; het gaat er dus niet om wat de gespreksleider vindt, maar om de discussie die de stellingen oproept te voeren.

FASE 3

Bespreek plenair de implicaties van de verschillende posities voor jullie samenwerking.

FOCUS

<u>FUNCTIE</u>	Verdieping
<u>NODIG</u>	Gespreksleider(s) Flip-over

ACHTERGROND

In de verdieping kun je één ruimte centraal zetten. Een goed voorbeeld daarvan is de ruimte kind maar andere ruimtes zijn ook het verdiepen waard.

ENKELE SUGGESTIES VOOR VRAGEN ZIJN

Als we zeggen: het kind staat centraal, wat staat er dan precies centraal, volgens jou?

Welke kunstdiscipline krijgt in jouw les het meeste aandacht en welke het minste?

Welke invloed had de dynamiek op onze leergemeenschap, volgens jou?

Hoe zie jij de toekomst van cultuureducatie op deze school of van onze samenwerking voor je?

Wat is op dit moment jouw grootste twijfelpunt?

Welke rol speelt de plek in onze leergemeenschap, volgens jou?

Wat was ons meest geslaagde experiment, en welke het meest mislukte?

Hoeveel lege ruimte ervaar jij?

Is jouw drijfveer veranderd sinds het begin van de leergemeenschap?

FASE 1

De gespreksleider stelt een algemene vraag over één ruimte (zie suggesties) en schrijft reacties op een flip-over. Daarna gaan de deelnemers met elkaar het gesprek hierover aan. Deelnemers proberen elkaar vooral te bevragen: *wat bedoel je precies als je zegt:...*

FASE 2

Stel vervolgvragen, bijvoorbeeld:

Wat betekent dit voor:

de cultuureducatie/activiteiten/leerlijn/projecten/enzovoorts?

je eigen pedagogisch handelen en die van de

samenwerkingspartner?

de leergemeenschap?

CAFÉ CULTUUREDUCATIE

FUNCTIE NODIG

Verdieping
Hosts
Grote vellen papier of flip-overs
Grottere groep deelnemers

ACHTERGROND

Café Cultuureducatie is gebaseerd op de werkvorm The Wold Café. Doel van deze werkvorm is om een levendige gezamenlijke dialoog op te zetten rondom een centrale kwestie. Dit gebeurt door in kleine groepen rond een (café) tafeltje bij elkaar te komen.

VOORBEREIDING

Bereid 3–5 deelonderwerpen en/of inzichten voor. Schrijf deze op grote vellen papier en leg deze op tafel, met stiften. Verdeel de hosts over de tafels.

ENKELE SUGGESTIES VAN (DEEL)ONDERWERPEN

Hoe kunnen wij de kinderen zelf meer betrekken?
Hoe kunnen wij het gesprek over cultuureducatie/over de kunsten/over hun culturele omgeving/over hun werk/iets anders met kinderen voeren?
Hoe kunnen wij de culturele omgeving sterker terug laten komen in onze keuzes?
Hoe beïnvloedt onze locatie/het gebouw/het lokaal/ergens anders onze keuzes met betrekking tot cultuureducatie?
Welke opvattingen over cultuureducatie zijn sterke drijfveren in onze samenwerking? Komen die voldoende tot hun recht? Experimenteren we genoeg? Of juist teveel?

Hoe zorgen we dat we vasthouden wat we nu ontwikkelen?
Wat is dat, lege Ruimte?
Welke kansen en mogelijkheden zien we met betrekking tot (een bepaalde ruimte)?
Waar moeten we nog meer duidelijkheid over krijgen?
Hoe kunnen we elkaar ondersteunen bij (een bepaald plan).
Wat is elk van onze unieke bijdrage daarin?

RONDE 1

De groep verdeelt zich over de tafeltjes en gaat met elkaar in gesprek over het deelonderwerp; de host schrijft de ingebrachte punten of maakt een mind-map op het vel papier.

RONDE 2

Deelnemers verspreiden zich over andere tafels. De hosts blijven bij hun eigen tafel en verwelkomen de nieuwe deelnemers. De host vat kort samen welke onderwerpen door de vorige groep zijn besproken, tot welke inzichten zij kwamen en welke vragen om nader onderzoek vragen. De nieuwe deelnemers bouwen voort op deze gespreksronde en breiden de mind-map op het tafelkleed verder uit.

HERHAAL RONDE 2

PAUZE

De hosts proberen met elkaar tot een synthese van resultaten te komen.

RONDE 3

Plenaire terugkoppeling van hosts.

LEREN & WAARDEREN

<u>FUNCTIE</u>	Evaluatie
<u>NODIG</u>	Notulist

ACHTERGROND

Bij evalueren wordt meestal gefocust op wat goed ging en wat beter kan. Om de discussie te kaderen kan het helpen per ruimte terug te kijken. Dit kan plenair gedaan worden.

FASE 1

Ga per ruimte een aantal vragen na, bijvoorbeeld:

Welke rol speelde deze ruimte?

Wat hebben we gedaan dat in deze ruimte thuishoort?

Hoe belangrijk was deze ruimte?

FASE 2

Laat iedereen zich vervolgens uitspreken over het proces door bijvoorbeeld een zin af te maken.

ENKELE SUGGESTIES ZIJN

Als ik terugkijk op ons proces dan ben ik het meest trots op...

In het aankomende jaar wil ik graag meer ruimte hebben voor/om...

Als ik ... wil bereiken heb ik ... nodig.